

U Atini, Eliti je studirao pravo, a u Parizu, na Sorboni, književnost. Posle rata učestvuje u raznim manifestacijama pisaca i slikara širom sveta. Nakon što je učestvovao na prvoj međunarodnoj izložbi nadrealizma u Atini, 1935, počeo je da se bavi slikarstvom, koje će bitno uticati na razvijanje njegovog osećanja za poetsku sliku. Pored knjiga poezije, Eliti je pisac devet knjige o slikaru Teofilu, knjige eseja »Otvorena knjiga« i dvaju knjiga o grčkim piscima Papadijemandiju i Andrei Embiriku. Prevodio je Remboa, Lotreamonu, Elijara, Ungarettija, Lorcu, Majakovskog. Dobitnik je Nobelove nagrade za književnost za 1979. godinu.

Knjiga »Izabrane pesme« sadrži izbor pesama iz sledećih Elitijevih knjiga: »Orijentacije«, »Sunce prvo«, »Junačka tužbalica za potporučnika nestalog u Albaniji«, »Dostojno jest«, »Sest i jedno kajanje za nebo«, »Drvo svetlosti i četrnaesta lepota«, »Monogram«, »Pastorčad« i »Marija Nefeli«.

Na mladog Elitija najveći uticaj izvršio je nadrealizam, ali još preciznije, bard grčkog nadrealizma Andrea Embiriko. Uticaj Embirikov je posebno značajan ne samo zbog toga što je Elitiju otkrio tehniku automatskog pisanja, već i zbog Embirikovog bavljenja jezikom. Kao što znamo, Eliti će kasnije često koristiti reči i sklopove reči koji se retko mogu naći čak i u književnom jeziku, a kamoli u svakodnevnom govoru. To je, između ostalog, njegovoj poeziji davalo prizvuk uzvišenog i pročišćenog, na momente arhaičnog. Poznato je da su nadrealisti doživljavali svet pre svega čulima. To je mladom Elitiju bilo posebno blisko. Nastojao je da apstraktne i duhovne sadržaje izrazi kroz čulni doživljaj. Međutim, za njega čulno nije samo erotsko, telesno; ono je podignuto na rang svetosti. Kritičari su s pravom Elitijevo pesništvo nazvali mitopoetskim. On nikada nije potčinjavao poeziju nekim praktičnim ciljevima, niti je smatrao da poezija može i treba da se bavi historijskim istinama. U jednoj svojoj pesmi, Eliti kaže: »A otadžbina je freska sa zapadnim ili slovenskim slojevima jednim preko drugih / ako odlučiš da je restauriš, dospevaš u zatvor i polažeš račun / Mnogim stranim vlastima...« Postoji, međutim, i jedna druga, čovekova istinska otadžbina koja je s one strane falsifikata i prinude, a to je imaginacija. Za Elitija, imaginacija je neophodni preduslov svakog pesničkog stvaranja, štaviše, ona nije neophodna samo pesnicima, već svim ljudima podjednako. »Odsustvo imaginacije čini od čoveka bogalja nesposobnog da procenjuje stvarni svet« — kaže Eliti. Imaginacija je, za njega, najautentičniji vid ispoljavanja čovekove slobode i kreativnosti. Koliko je Elitijevo poverenje u imaginaciju vidimo i po tome što on odbija da peva o poznatim scenama i likovima iz antičke mitologije, kao i o poznatim ličnostima iz istorije. Pesnik može i bez prepoznatljivog sistema simbola i bez istorije, ali ne može bez imaginacije. Najzad, upravo je imaginacija, a ne krhka memorija, čovekovo najjače oružje protiv nestajanja i zaborava, jedino ona poznaje simultaniteta svih vremena i jedino ona naslućuje iskonsko jedinstvo svih stvari. »Igrali smo pevali pili vodu / Svežu jer izivre iz vekova« — kaže Eliti u pesmi »Telo leta«. Elitijevo poverenje u imaginaciju je jedna od najvažnijih odlika njegove poetike i po tome je ovaj pesnik svakako izuzetan među savremenim pesnicima koji se širom sveta sve više odriču imaginacije zarad realističkog i beznačajnog preslikavanja spoljašnje, svakodnevnosti. Elitiju je strana težnja ka realističkom i antipoetskom. On još uvek veruje u poeziju koja je »izvor nevinosti«, veruje u poetski jezik. U jednoj pesmi čitamo: »U selu mog jezika tuga se zove sja«. Poetski jezik je, dakle, onaj koji preobražava gole životne činjenice i elemente svakodnevnog govora, uzdižući ih ka jednoj višoj, pročišćenijoj i uzvišenijoj stvarnosti.

Originalan pesnik, Eliti se na autentičan način nadovezuje na bogatu tradiciju grčke poezije i kulture, dosežući pritom onaj stepen univerzalnosti koji ga čini pesnikom svih kultura i podneblja.

NIKITA STANESKU: »STANJE POEZIJE«, »Rad«, Beograd 1981.

Piše: Nebojša Vasović

»Stanje poezije«, (priredivač i prevodilac Petru Krdu) je izbor pesama iz bogatog stvaralačkog opusa rumunskog pesnika Nikite Stanesku, koji je nastajao u rasponu od 1964. do 1979. godine. Stanesku je već preveden kod nas i nije nepoznat našoj čitalačkoj publici. Pripada onoj generaciji rumunskih pesnika koju nazivaju generacijom »borbe s inercijom«. Kao i njegovi drugovi, pesnici Marin Soresku, Jon George, Cezar Baltag i drugi, Nikita Stanesku je daleko od bilo kakvog utilitarnog shvatanja poezije. Poezija za pesnika pomenute generacije nema nikakvu drugu ulogu do da bude lično, autentično svedočanstvo čisto poetskih traganja.

Već svojim prvim knjigama Stanesku se najavljuje kao pesnik koji zaslužuje punu pažnju. No, njegov pravi uspon vezan je za objavljivanje zbirke »11 elegija«, kada će se svrstati među najbolje rumunske pesnike svih posleratnih generacija, a njegove potonje zbirke (»Jaje i sfera«, »Nereči«, »Epica Magna« i »Nesavršena dela«) predstavljaju značajne datume u istoriji rumunske moderne poezije.

Za Stanesku, poezija je ekstaza i dijalog, suočavanje tragičnih i crnohumorskih prizora, ponovno otkriće metafore, svedoče-

nje o svojoj egzistenciji. U pesmi »Autoportret« pesnik kaže za sebe: »Ja nisam ništa drugo / do mrlja krvi / koja govori«. Iz pesnika, dakle, govori krv, a ne um, pesništvo je ono što se hrani samim izvorom života, a ne njegovom konceptualizacijom. Duboka sumnja u razum i logiku kojima se branimo od haosa, bitna je odlika Staneskuove poezije. Realnost i imaginacije, vizije i sanjanje ne može se nikada svesti na nivo razumskog shvatanja i objašnjenja sveta. U jednoj knjizi Stanesku izriče pohvalu tezi da je Zemlja ravna. Jer, kao vizija, ova tvrdnja je isto tako stvarna kao i ona koja tvrdi da je Zemlja sfera. Svojom vizijom, čovek neminovno menja i sazda je svet. Jer, svet nije neka jedinstvena suština prekrivena velom tajne, koju samo treba razgrnuti da bi se ugledala večna, nepromenljiva istina. U pesmi »Druga matematika« pesnik govori o nemoći razumskog saznavanja sveta, dajući istovremeno pohvalu imaginativnoj, poetskoj spoznaji: »Znamo da je jedan puta jedan jedan, / a jedan inorog puta jedna kruška / ne znamo koliko je«. Razumsko saznanje očito obuhvata samo jedan mali deo stvarnosti. Otuda ono ne može isključiti mnogobrojne svetove pesničke imaginacije. Za imaginaciju, sve je neprekidna metamorfoza, ali uvek u nepredvidljivim pravcima, metamorfoza koja svakog trenu otkriva nešto novo. Otuda je u poeziji, kako kaže Stanesku u pomenutoj pesmi, »jedan kupus podeljen zastavom jedna svinja«, a »konj manje tramvaj je andeo«.

Stanesku pripada onim pesnicima koji se služe tehnikom šoka, nadrealnih prizora, crnohumorskih detalja, ali ne radi površnih efekata, već radi traganja za dijalogom. Za njega je poezija težnja da se prevlada samoća, težnja ka drugima, ka onoj vrsti iskustva koje postaje iskustvo drugih.

DARINKA JEVRIĆ: »IZICE«, »Nolit«, Beograd, »Jedinstvo«, Priština 1981.

Piše: Nebojša Vasović

Pesnikinja Darinka Jevrić do sada je objavila tri zbirke pesama: »Dodir leta«, »Prevareni tišinom« i »Nestvarni zapisi«. Najnovija zbirka pesama »Izice« je njena četvrta knjiga. Za razliku od većine mladih pesnika, Darinka Jevrić nije ni najmanje obuzeta našom svakodnevnicom, niti sadašnjim trenutkom u kojem živimo. Njena poezija obraća se nekom prohajalom vremenu, ne toliko nekoj određenoj prošlosti, koliko prošlosti i drevno sti samoj. Ono što se zapaža već na prvi pogled, to je neobična leksika, biblijski ton koji se često prepliće s intonacijom molitve ili nekih starih religioznih spisa. Darinka Jevrić, pre svega, sledi zahteve svoga sluha. Sav njen napor jeste u tome da se izbori sa, kako kaže u jednom stihu, »krhkim kockama sjećanja« i da dosegne drevnu melodiju, »trošni melem reči«. Poput srednjovekovnih umetnika, ni Darinka Jevrić ne veruje da pesnik može bilo šta da stvori ni iz čega. Postoje podudarnosti i tajanstva, pamćenje i zaborav, ali ne i stvaranje iz početka, barem ne za pesnika. U pesmi »Monolog pjesnika« pesnik se i sam pita šta je to što je zidao celog života. Hteo je da sagradi vidikovac na koji će sletati ptice i na kojem će odahnuti i sam Bog, a stvorio je samo nešto trošno, što u temelju ima neku davnu, sudbinsku grešku. Otuda će pesnik na kraju pesme reći:

*Šta sam to zidao i
gdje bijah podučen grešno.*

Ideju da umetnik ne stvara iz početka i da ne daje odgovor o »suštini prvotnoj«, srećemo i u pesmi »Dečanski ljetopisac«. I ljetopisac mora da prevlada ideju da je on stvaralac. Otuda i saznanje na kraju pesme: »Oholi ovdje posrnu; pojede ih noć, prekrije memla«.

Za Darinku Jevrić, poezija je, pre svega, odnos prema onome što je prošlo i što ona pokušava da oživi u pamćenju. »Sve je pamćenje« kaže pesnikinja u istoimenoj pesmi. Poezija je način da se u jeziku i stihu ponovo oživi vreme zaboravljenih predaka i rodoslova. Pesnikinja je neprestano u potrazi za onom tačkom s koje će se najbolje videti ono što je nekada, u nekoj zaboravljenoj prošlosti, već bilo. Pitanje s kojim se uvek iznova suočava jeste: kako i dalje sačuvati u pamćenju ono što već pripada prošlosti? Na žalost, pesnikinja ne postavlja i ono drugo pitanje, koje je latentno sadržano u prethodnom: kako da oživimo ono što je bilo, a da ga istovremeno na idealizujemo i ne pretvorimo u sentimentalnu nostalgiju? Ono što u poeziji Darinke Jevrić nedostaje to nije prošlost već sadašnjost, onaj trenutak u kojem se peva i u kojem se traži susret s prošlošću. A bez tog trenutka, koji je nužan u neposrednoj sadašnjosti, nije ni moguć autentičan susret s prošlim vremenima. Sve drugo je samo žal za onim što je prohajalo, puka nostalgija. Bez obzira na neobičnu leksiku i čestu upotrebu inverzija, drevnost melodije i jezika je veoma teško održati. Onda kada pesme ove pesnikinje ne zvuče drevno, one zvuče tradicionalno i artificijelno. Poeziji Darinke Jevrić nesumnjivo nedostaje konkretnost slike i opipljivost podneblja, ali isto tako i postojanje ličnog, autentičnog iskustva. Iako je melodija stiha najveća vrednost ove poezije, ostaje ipak činjenica da njena arhaična intonacija, potpomognuta čestim inverzijama, ponekad u duhu Momčila Nastasijevića, često prelazi u manir. Kao uspeli je u ovoj zbirki izdvojili bismo pesme: »Dečanski ljetopisac« i »Monolog pjesnika«.